LAUSUNTO 28.2.2020

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi

Asia Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriön kyselystä näkövammaisille ja muille lukemisesteisille tarkoitettujen aineistojen valmistamisesta ja välittämisestä (lausuntopyynnön diaarinumero OKM/21/650/2019).

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa. Yhdistys edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3 200 tieto- ja oppikirjailijaa.

Suomen tietokirjailijat ry pitää tärkeänä, että näkövammaisten tai muulla tavalla lukemisesteisten mahdollisuudet saada käyttöönsä kirjallisia teoksia ovat yhdenvertaiset sellaisten henkilöiden kanssa, joilla lukemisestettä ei ole. Suomessa teosten saataville saattamista näkövammaiselle ja muille lukemisesteisille saavutettavassa muodossa on helpotettu tekijänoikeuslakiin säädetyllä tekijänoikeuden rajoituksella. Näkövammaisten ja lukemisesteisten henkilöiden intressien ohella tulisi kuitenkin huomioida myös tekijöiden oikeudet.

Teoskappaleiden valmistamista saavutettavassa muodossa koskevat säännökset ovat pakottavaa oikeutta, eikä tekijällä tai muulla oikeudenhaltijalla ole näin ollen mahdollisuutta sopia asiasta toisin. Tekijöiden kannalta on tärkeää, että tekijät saavat teoksensa tekijänoikeuslain rajoitussäännöksen perusteella tapahtuvasta käytöstä korvauksen, erityisesti jos rajoitussäännöksen mahdollistamat teoksen käyttötavat lähestyvät teosten normaaleja hyödyntämistapoja.

Nykyisen lainsäädännön mukaan tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun. Yleisin tapa saattaa esimerkiksi äänikirja edunsaajahenkilön saataviin on nykyään tietoverkon kautta tapahtuva suoratoisto. Aineiston toimittaminen edunsaajahenkilölle pysyvässä muodossa, esimerkiksi cd-levynä, on vähentynyt reilusti muun muassa kustannussyistä, kun kirjoja saavutettavassa muodossa tuottava Celia on kohdistanut suurimman osan resursseistaan suoratoistolla tarjottavien palveluiden kehittämiseen. Celian valikoimaan kuuluu

45 000 äänikirjaa[1], joita voi kuunnella suoraan verkossa. Äänikirjatarjontaa voi kuunnella paitsi tietokoneen myös älypuhelimien ja tablettien kautta. Käytännössä Celian palveluiden käyttäjä saa maksutta käyttöönsä huomattavan äänikirjatarjonnan haluamanaan aikana ja haluamassaan paikassa.

Celian tarjoama ilmainen palvelu vastaa pitkälti vastaavia kaupallisia suoratoistopalveluita (BookBeat, Storytel, Nextory jne.). Rajoitussäännöksen nojalla tapahtuvassa käytössä on toisin sanoen nähtävissä päällekkäisyyttä teosten normaalien hyödyntämisen kanssa. Celian toiminnan mittavakaavaa ei voida pitää vähäisenä pienen kielialueen äänikirjamarkkinoilla (äänikirjamarkkinoiden tilaa on kuvattu kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanaston lausunnossa, johon viittaamme tässä yhteydessä). Tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla saataville saatettujen teosten määrä ei ole kaupalliseen äänikirjamarkkinaan verrattuna vähäinen, kuten ei myöskään tekijöille siitä aiheutuva haitta.

Fyysisten teoskappaleiden käyttö tulee jatkossakin todennäköisesti yhä vähenemään suoratoistopalveluiden yleistyessä. Tekijöiden kannalta on selkeä epäkohta, että heidän korvausoikeutensa on sidottu osittain jo vanhentuneeseen julkaisuformaattiin, minkä seurauksena nykyisenlainen korvausjärjestelmä tulee käytännössä lähitulevaisuudessa merkityksettömäksi. Korvausoikeus tulisi muuttaa teknologianeutraaliksi siten, että tekijät saisivat korvauksen missä tahansa muodossa tai millä tahansa teknisellä menetelmällä tapahtuvasta teosten saataville saattamisesta, mukaan lukien suoratoistopalvelun välityksellä tapahtuva saataville saattaminen. Tekijänoikeuskorvaukset ovat keskeinen osa tekijöiden tulonmuodostusta.

Lukemisestedirektiivistä johtuvaa estettä korvausoikeuden laajentamiselle ei ole, vaan direktiivi sallii korvausjärjestelmän päivittämisen ja laajentamisen suoratoistoon. Korvausoikeuden päivittäminen vastaamaan teosten nykyisiä käyttömuotoja ei estä direktiivin tavoitetta edistää teosten saatavuutta lukemisesteisille henkilöille saavutettavassa muodossa. Edunsaajahenkilöt eivät itse vastaa palvelun kustannuksista. Korvausmalli tulisikin muotoilla sellaiseksi, että edunsaajahenkilöt tai valtuutetut yhteisöt eivät jatkossakaan joutuisi vastaamaan kustannuksista. Tekijänoikeuden rajoitussäännösten mukaisesta teosten käyttämisestä suoritettava korvaus tulisi osoittaa valtion maksettavaksi.

Helsingissä 28. päivänä helmikuuta 2020

Markku Löytönen
Puheenjohtaja

Sanna Haanpää
Toiminnanjohtaja

[1] Lähteenä https://www.celia.fi/celian-kirjat/aanikirjat/.